

priključitvi Ljubljanske pokrajine tudi fizično ohranjala. Avtorja tako pišeta o okupatorjevem nasilju, o Osvobodilni fronti, protiofenzivi italijanske države. Posebej je obravnavana nemška okupacija. Mimogrede, Primorska je bila formalno vzeto okupirana šele septembra 1943.

Za čas po drugi vojni sta avtorja stala pred težjo nalogo. Bolj poglobljene raziskave sežejo tja do leta 1947 in deloma do londonske spomenice leta 1954, le nekaj del pa obravnava dogajanje med slovensko manjšino v Italiji po tem letu. Marsikaj je bilo zato potrebno vsaj okvirno raziskati. Avtorja z obravnavo sežeta vse do leta 2000 in tako bralcem predstavita izredno raznolikost teh 55 let, od pogajanj za meje, prek krize, ki je Slovence zlasti v Trstu zajela po objavi resolucije Informbiroja leta 1948, do končnih odločitev o meji, politične razslojenosti slovenske manjšine v Italiji, delovanja njenih izobraževalnih in kulturnih ustanov, društvenega življenja, do odnosa italijanske države do manjšine, ki je bil le redko prijazen in vse prevečkrat manjšini nenaklonjen, če že ne sovražen. Pri tem je pomembno, da Slovence obravnavata, kot sta sama navedla tudi v uvodu, kot "subjekt z vsemi civilizacijskimi, političnimi in kulturnimi artikulacijami", poveljne raziskave so "Slovence" iz brezobličnih "ščavov" povzdignile v uporniško skupnost, ki je prva v slovenski zgodovini povsem jasno razumela, da mora vzeti svojo usodo v lastne roke in se pri tem ni bala nasilnega boja in z njim povezanih žrtev" (str. 12). Med tekst se je prikradlo tudi nekaj manjših napak, ki pa njegove vrednosti ne zmanjšujejo.

Ta strnjen prikaz več kot stoletje dolgega dogajanja je bolj kot za poznavalce, ki so se s to problematiko seznanjali v številnih delih tako obeh avtorjev kot tudi drugih zgodovinarjev, dobrodošel za tiste, ki se s problematiko žele ali pa morajo okvirno seznaniti. Za poznavalce in zgodovinarje pa je dragocen zato, ker prinaša številne napotke, kam in kako naj usmerijo svoje raziskave o Slovencih v Italiji.

Nevenka Troha

Melikov zbornik: Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje. Založba ZRC, Ljubljana 2001, 1124 strani. *

Težko pričakovani zbornik Vasilija Melika z naslovom Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje je končno pred strokovno in drugo javnostjo. Slovenski zgodovinarji gojimo lepo navado, da ob jubilejih svojih kolegov izdamo slavljenca v čast zbornik. Kar precej jih je do sedaj že izšlo. Tudi ob jubileju Vasilija Melika se tej tradiciji nismo izneverili. Že ustaljeno nenapisano pravilo je, da vsebino zbornika določa raziskovalno področje slavljenca. Pri profesorju Meliku so snovalci zbornika naleteli na težavo, ker je bilo njegovo raziskovalni nagnjenje vedno zelo široko, časovno in problemsko. Bibliografija, ki je objavljena

* Uvodne besede na predstavitvi 8. junija 2001 v Prešernovi dvorani SAZU.

v zborniku, nam to najlepše dokazuje. Zanimalo ga je vse, politična, gospodarska, družbena, kulturna zgodovina v širokem časovnem loku od srednjega veka do včeraj. Ker je naša zgodovinopisna skupnost majhna, skoraj vsi se poznamo, po človeško pa smo lahko tudi zamerljivi, pobudniki niso razmišljali o kakršnikoli selekciji vsebine posameznih prispevkov in s tem seveda nujno tudi selekciji avtorjev. Tako je bilo povabljenost k pripravi jubilejnega zbornika veliko število piscev, prek 170, domačih, zamejskih in tujih, tisti, ki so po pomoti in nepazljivosti izpadli, pa so, kot že rečeno, v majhni skupnosti, takoj izvedeli za priprave in so se potrudili, da so lahko sodelovali. Vabilu se je tako odzvalo izredno število piscev, precej več, kot so pobudniki in nato uredniški odbor pričakovali, skupaj kar 82. Zato lahko strokovni javnosti predstavim Melikov zbornik v obsegu prek 1100 strani, obsegu, ki ga komaj še vzdrži vezava v eni knjigi. Gotovo tudi to samo po sebi govori o priljubljenosti in ugledu profesorja Vasilija Melika, profesorja, ki je vzgojil veliko večino danes pišočin slovenskih zgodovinarjev. Hkrati moram poudariti, da je ugled profesorja Melika velik tudi med njegovimi kolegi v tujini, saj so avtorji skoraj četrtine prispevkov v jubilejnem zborniku, kar je presenetljivo veliko; pisci pa so iz Avstrije, Češke, Slovaške, Poljske, Francije, Italije, Hrvaške.

Vsebina zbornika je ob tako velikem številu avtorjev zelo mnogovrstna, zato je bilo ob urejanju že vnaprej jasno, da je lahko razporeditev samo kronološka. Publikacija ima tri večje sklope. Prvega je določil sam namen knjige, v njem je predstavljen slavjenec z obširnim življenjepisom in popolno bibliografijo. Temu sledi del, v katerega smo uvrstili 13 prispevkov, ki obravnavajo vprašanja zgodovinopisja ter različnih širših zgodovinskih tem. V tretjem, najboljše delu je strogo kronološko razvrščenih preostalih 67 prispevkov, večinoma vezanih na predstavitev posameznih tem slovenske zgodovine, štirje med njimi pa obravnavajo naše srednjeevropske sosedje.

Zadrega, kako na kratko predstaviti vsebino jubilejnega zbornika, v katerem so objavljeni vsebinsko in časovno tako raznovrstni prispevki, je zelo velika. Nobe-nega smisla nima poimensko naštevati avtorje in njihove prispevke, prav tako ne morem in tudi nočem vsakega posamezno ocenjevati, ker bi to pač lahko bilo preveč subjektivno in nestrokovno zaradi moje specializacije in osebnega zgodovinar-skega zanimanja. Ena od smiselnih predstavitev je lahko združevanje posameznih člankov po sorodnosti vsebin ali glede na časovna obdobja, čeprav je tudi ta kriterij lahko daleč od najboljše rešitve in pri tem tvegam, da se kak avtor ne bo našel v tem kratkem povzetku vsebine zbornika. Razlog seveda ni moje prepričanje, da v vsej tej množici prispevkov niso vsi enako dobri.

Izmed 13 prispevkov, ki obravnavajo vprašanja zgodovinopisja in druga vprašanja evropske zgodovine, jih je 5 posvečenih problemom slovenskega zgodovinopisja in razmišljanjem o zgodovini, med njimi tudi članek o filozofu Francetu Vebru in njegovem pojmovanju zgodovine. Dva članka obravnavata avstrijsko zgodovinopisje o Kranjski in Štajerski v 19. stoletju in vzhodno evropske kolege - sodobnike Milka Kosa. Drugi prispevki v tem sklopu obravnavajo zelo različna vprašanja, da jih je nemogoče postaviti na skupno osnovo, od problematike nacionalnih stereotipov, problemov zgodovine mednacionalnih odnosov Madžarov in Romunov, o kulturnih vidikih združevanja Evrope, o

problematiki slovensko hrvaške meje do pogovora s profesorjem Jankom Lavrinom in o absolutoriju na avstrijskih univerzah.

Najobsežnejšo tretjo skupino prispevkov o posameznih vprašanih slovenske zgodovine začenja članek o vstaji v drugi polovici 8. stoletja v Karantaniji, imenovani "carmula". Do približno začetka 19. stoletja obravnava posamezne zelo različne tematike 14 člankov, 19. in 20. stoletje, časovni okvir jubilantovega najplodnejšega raziskovalnega področja, prikazuje 53 razprav. Praviloma so najštevilčnejši članki iz posameznih vprašanj politične zgodovine; tudi v tem zborniku je tako. Izjemno raznovrstni so, čeprav pa nekatere vendarle povezuje sorodna tematika skozi čas. Takšni so članki, ki obravnavajo razvoj uprave, uradništva, politične stranke, politične profile pomembnih slovenskih politikov, gibanja, zunanjepolitične odnose, mednacionalne odnose ne samo znotraj slovenskih dežel. Časovno sežejo od 18. do 20. stoletja, velika večina jih obravnava čas zadnjih dveh stoletij. Pet prispevkov prikazuje zelo raznovrstne teme, od Oplotnice med leti 1296 in 1312, junaka kranjskega plemstva Viljema II. Svibenskega in legendo o njem, papeško povzdignjenje Ljubljane v Civitas leta 1462, turške vdore v Maribor in vlogo družine Willenrainerjev v prvi polovici 16. stoletja, predstavitev poročila, najdenega v bavarskem državnem arhivu in napisanem v Ljubljani februarja 1573 o kmečkem punktu ter o načrtih in gradnji trdnjave Gripa pri Splitu kot pomembne obrambne točke pred turškimi vdori. Uvrstiti tudi ne morem člankov o odmevih grške osvobodilne vojne in odmevih nanjo na Slovenskem v dvajsetih letih 19. stoletja, nekaj novih podatkov o prvem slovenskem taboru v Ljutomeru, o imenovanju Janeza Zlatousta za ljubljanskega škofa leta 1875, poročanju New York Timesa o načrtih za samostojno slovensko državo med drugo svetovno vojno in analizo razprave Stefana Karnerja o nemško govoreči manjšini v Sloveniji med leti 1939 in 1996. Dva članka predstavljata raziskave o slovenskih izseljencih v ZDA. Širšo problematiko volitev, Melikovo posebno ljubezen, obravnava 8 avtorjev, bodisi da gre za same volitve, izvedene volilne reforme na Kranjskem in Štajerskem, volilno propagando, razprave o volilni reformi in razmišljanjih o ženski volilni pravici. Devet prispevkov obravnava precej raznovrstne teme iz širokega področja gospodarske in socialne zgodovine, kot so kmečko prevoznništvo od 16. do 18. stoletja na Kranjskem, pomorske in trgovske povezave med Dubrovnikom in Trstom v 18. stoletju, drobitve kmetij v slovenskih deželah v prejšnjem stoletju, valutarna reforma 1892 in ljubljanski kreditni zavod za trgovino in industrijo pred drugo svetovno vojno, stanovske organizacije po ukinitvi cehov do prve svetovne vojne, gospodarska politika slovenskih vlad in mejna vprašanja v letih po koncu prve svetovne vojne, obnova slovenskega združništva na Koroškem po drugi svetovni vojni ter poklicna in starostna struktura padlih avstroogrskih vojakov v prvi svetovni vojni. Prispevkov iz široko pojmovane kulturne zgodovine, torej zgodovine kulture, prosvete, idej, mentalitet, je 18. Trije obravnavajo širša vprašanja šolstva, tako razvoj avstrijske gimnazije v splošno izobraževalno srednjo šolo med leti 1773 in 1848, versko šolo in liberalni duh učiteljev ter nekaj pogledov na delovanje Deutscher Schulvereina na Kranjskem. Nekaj jih obravnava posebej še izobražence, na primer duhovnika in učitelja Ulrika v Kamniku na prelomu 13. in 14. stoletja, kranjske doktorje na dunajski univerzi v predmarčni dobi, pa pomen Koroške in Dunaja v življenju Franceta Prešerna, o Prešernu in Jerneju Kopitarju, slovenske dopisovalce češkega politika in zgodovinarja Františka Palackega, publi-

cista in mecena Pavla Turnerja ter posebej njegove štipendiste, skladatelja Benjamina Ipavca, fenomen tehničnega izobraženca Janeza Puha, slovenske intelektualce v slovanskih deželah v letu 1918 in pisatelja in novinarja Michelangela barona Zoisa. Članek o janzenizmu obravnava dilemo, ali je bil versko prenovitveno ali kulturno politično gibanje. V zgodovino mentalitet sodi še članek o fenomenu antisemitizma med vodstvom tržaških Slovencev v osemdesetih letih 19. stoletja. V ta okvir mislim, da lahko štejem še prispevka o na poseben način odtisnjeni Valvasorjevi topografiji Kranjske in Koroške ter o usodi Auerspergovega knežjega dvorca v Ljubljani po potresu 1895, mogoče še članek o slovenski zgodovini v luči poštnih znamk.

Melikov zbornik, ki je ustvarjalno združil veliko pišočih zgodovinarjev, ni reprezentativen pregled današnjega stanja slovenskega zgodovinopisja, saj kljub množici avtorjev manjkajo nekateri njegovi ugledni in pomembni predstavniki, je pa dober vpogled v številne posamezne zgodovinarske delavnice ter nam kaže zelo široko pahljačo snovi, ki jih zanima.

Jasna Fischer